

“Bin Yıllık Vakıf Medeniyeti ve Vakıfların Eğitimdeki Yeri” Sempozyumu

Hüseyin Çınar*

Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün son yıllarda vakıflar haftası çerçevesinde öne çıkardığı; çevre yılı, su yılı, sağlık yılı ve İstanbul yılı gibi konulara, bu yıl bir yenisini, eğitim yılını ekledi. Bu yılki vakıf haftasında, eğitim konusu, “Vakıf Medeniyeti Eğitim Yılı 2011” başlığı altında; çeşitli sergiler, yarışmalar, toplantılar ve sempozyumlarla gündeme taşındı. Geçmişten günümüze eğitimin sorunları, bir kez de vakıf kültür ve medeniyeti bakış açısıyla ele alındı ve tartışıldı. Vakıflar ve eğitim konusunun ele alındığı organizasyonlardan ikisi, 21-22 Mayıs 2011 tarihlerinde Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi’nin bünyesinde gerçekleştirildi. Bunlardan ilki, konunun bilimsel alanda tartışıldığı sempozyum, diğeri de İstanbul’daki vakıf üniversitelerin öğrenci temsilcilerinin tartışmacı olarak katıldıkları çalıştaydı.

Vakıf Medeniyeti Eğitim Yılı 2011 çerçevesinde gerçekleştirilen faaliyetlerden biri de Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi’nin 21 Mayıs 2011 tarihinde ortaklaşa düzenlediği “Bin Yıllık Vakıf Medeniyeti ve Vakıfların Eğitimdeki Yeri” konulu sempozyumdu. Bu sempozyum, üniversitenin İstanbul Yenikapı Mevlevihanesi Yerleşkesi’nde gerçekleştirildi. Sempozyumun açış konuşmaları, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Musa Duman, aynı üniversitenin Mütavelli Heyeti Başkanı Prof. Dr. Hikmet Özdemir ve Vakıflar İstanbul I. Bölge Müdürü İbrahim Özekinci tarafından yapıldı. Sempozyumda vakıflar ve eğitim konusu; “Vakıf Medeniyetinde Eğitim ve Eğitim Kurumları” ve “Günümüzde Vakıfların Eğitime Katkıları ve Vakıf Eğitim Kurumlarının Değer-

* Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

lendirilmesi” başlıkları altında, dört oturum halinde ele alındı ve tartışıldı. “Vakıf Medeniyetinde Eğitim ve Eğitim Kurumları” konu başlıklı oturumlardan ilkinde; oturum başkanlığını Prof. Dr. M. Fatih Andı yaparken, Prof. Dr. Ziya Kazıcı “Osmanlı’da Vakıfların Eğitime Katkısı”; Prof. Dr. Cahit Baltacı “Vakıflar Bünyesinde Osmanlı Medreselerinin Eğitimdeki Yeri”; Prof. Dr. Mehmet İpşirli “Vakıflara Devlet Müdahalesi ve Bunun Sonuçları Hakkında Gözlemler”; Prof. Dr. Tahsin Özcan “Osmanlı Para Vakıfları ve Eğitimdeki Roller” başlıklı tebliğleri sundular. Aynı konu çerçevesinde düzenlenen ikinci oturumun başkanlığını Prof. Dr. Abdülkadir Özcan yaparken; Yrd. Doç. Dr. Vahdettin Aydın “Türk Yönetim Tarihi Açısından Vakıf Sistemi ve Eğitim Yönetimine Katkısı”; Prof. Dr. Hikmet Özdemir “Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi” ve Prof. Dr. Adnan Yüksel “Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi” başlıklı tebliğleri sundular.

Sempozyumun diğer bir ana konusu olan “Günümüzde Vakıfların Eğitime Katkıları ve Vakıf Eğitim Kurumlarının Değerlendirilmesi” başlığı altında düzenlenen oturumlardan ilkinde, başkanlığı Prof. Dr. Hüsrev Subaşı yaparken, Prof. Dr. Ali Fuat Bilkın “Yurtdışındaki Kültür ve Eğitim Vakıfları İle Bunların İhyası Çalışmaları”; Yrd. Doç. Dr. Veysi Erken “Vakıfların Eğitim Sistemine Katkısı” ve Dr. Nevzat Kaya “Geçmişten Günümüze Vakıf Kütüphaneleri ve Eğitimdeki Yeri” konu başlıklı tebliğleri sundular. Sempozyumun son oturumunda başkanlığı Prof. Dr. Hasan Akay yaparken; Cuma Atabay “Vakıflar Genel Müdürlüğü Eğitim Hizmetleri”; Doç. Dr. Hüseyin Çınar “Dünden Bugüne Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları”; Yrd. Doç. Dr. Nurdan Şafak “Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi’ni Oluşturan Vakıflar ve Vakıfları” başlıklı tebliğleri sundular. Sempozyumun değerlendirme konuşması Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Başkanı Prof. Dr. Abdülkadir Özcan; kapanış konuşması da Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Musa Duman tarafından yapıldı.

“Vakıf Medeniyetinde Eğitim ve Eğitim Kurumları” konu başlıklı toplantının ilk oturumunda Prof. Dr. Ziya Kazıcı “Osmanlı’da Vakıfların Eğitime Katkısı”nı ele aldı. Kazıcı, vakıf müessesesinin ortaya çıkışını ana hatlarıyla ortaya koyduktan sonra Osmanlı döneminde eğitim alanındaki uygulamalara değindi. Kazıcı, tebliğinde, bir vakıf medeniyeti olan Osmanlı Devleti’nde eğitimin camiden medreseye kadar çok geniş bir alanı içine aldığını; bunun da vakıflar tarafından organize edildiğini, bu sayede devletin eğitim alanından çekilmesine ve yükünün azalmasına katkı sağladığını belirtmiştir. Prof. Dr. Cahit Baltacı “Vakıflar Bünyesinde Osmanlı Medreselerinin Eğitimdeki Yeri” konulu tebliğinde, öncelikle sempozyumun başlığında yer alan “bin yıllık vakıf medeniyeti” deyimine katılmadığını, vakfın menşeinin bizzat Hz. Peygamber dönemine kadar gittiğini, belki burada kullanılacak başlığın “bu coğrafyada” ya da “Anadolu’da” gibi bir sınırlandırmaya tabi tutulmasının uygun olacağını; çünkü Anadolu’daki ilk vakfın, 1040 yılında Erzurum Pasinler’de kurulan zaviye vakfı olduğunu belirtmiştir. Baltacı, Osmanlı ya da Selçuklu ve Beylikler dönemlerinde eğitimin genellikle cami, medrese ve tekke çevrelerinde cereyan ettiğini ve gelişme gösterdiğini örneklerle anlatmış; ayrıca Osmanlı medreselerinin, klasik dönem ve klasik sonrası dönem medreseleri, Dârü’l-Hilafetü’l-Âliyye Medresesi ve Medresetü’l-İlmiye olarak dört ayrı grupta ele alınabileceğini belirtmiştir. Osmanlı döneminde üç tür meslekî eğitim veren yani ihtisas medresesi olduğunu belirten Baltacı, bunların dârülhadis, dârüşşifa ve dârülkurrâ olarak faaliyet gösterdiğini; Şehzade Selim’in (Kanuni Sultan Süleyman’ın oğlu II. Selim) şehzadelik döneminde Tire’de yaptırdığı darülkurrâ ve burası için düzenlettirdiği vakfiyeye işaret ederek, ihtisas medreselerinin işleyişine ve genel yapısına örnek olarak göstermiştir.

Prof. Dr. Mehmet İpşirli “Vakıflara Devlet Müdahalesi ve Bunun Sonuçları Hakkında Gözlemler” konu başlıklı tebliğinde, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde vakıflara siyasî, idarî ve ideolojik boyutlarda yapılan devlet müdahalelerini genel hatlarıyla ele almıştır. İpşirli, Osmanlı döneminde vakıflara ilk müdahalenin Fatih Sultan Mehmed tarafından yapıldığını; bunun vakıf toprakların bir kısmının devletleştirilerek, devletin asker ihtiyacına katkı sağlamak amacıyla timar sistemine dâhil etme şeklinde gerçekleştirildiğini; bu uygulamaya dönemin şartları çerçevesinde bakıldığında yerinde bir karar olduğunu; ancak II. Bayezid’in, babasının devletleştirdiği topraklardan bir kısmını geri, eski sahiplerine ya da vakıflara iade ederek bu uygulamadan kısmen vazgeçtiğini belirtmiştir. Diğer devlet müdahaleleri arasında, Kanunî dönemindeki para vakıfları tartışmaları; ağırlıklı olarak 17. yüzyıl ve sonrasında uygulama alanı bulan vakıflardaki icâreteyn uygulaması; II. Mahmud’un Evkâf-ı Hümayûn Nezareti’ni kurmasıyla vakıfların merkezîleştirilmesi; Cumhuriyet döneminin başlarında, kimi zaman ideolojik boyutlara da ulaşan vakıflara devletin müdahalesi ve vakıf malların satılması gibi konular, İpşirli’nin tebliğinde ana hatları ile ele alınmış ve örnekle sunulmuştur. Prof. Dr. Tahsin Özcan da “Osmanlı Para Vakıfları ve Eğitimdeki Rollerini” konu başlıklı tebliğinde, para vakıflarının ortaya çıkışını ve Osmanlı dönemi uygulamalarını, eğitim alanında para vakıflarının üstlendiği role de değinerek, Kanuni döneminde Üsküdar’da kurulan para vakıfları örneklerinden yola çıkarak ele almış ve bir kez daha gündeme taşımıştır.

Yrd. Doç. Dr. Vahdettin Aydın “Türk Yönetim Tarihi Açısından Vakıf Sistemi ve Eğitim Yönetimine Katkısı” başlıklı tebliğinde, vakıfların kuruluşu ve vakıf eğitim kurumlarını, idare hukuku ve yönetim anlayışı bakımından ele almış; eğitim alanında günümüzde yüksek öğretimdeki özerklik vb. tartışmalara, vakfiyelerdeki bir takım şartlarla bağlantı kurarak, farklı bir bakış açısıyla ortaya koyarak değinmiştir.

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanı Prof. Dr. Hikmet Özdemir, “Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi” başlıklı tebliğinde, öncelikle, vakıf müessesinin ortaya çıkışı ve İslam toplumlarında vakıfların üstlendiği görevlere ana hatları ile temas edip, üniversitelerinin misyon ve vizyonu hakkında bilgi vermiştir. Özdemir ayrıca, üniversitelerinin kurucusunun Vakıflar Genel Müdürlüğü, kurucu vakıfların da Fatih Sultan Mehmed Han Vakfı, Sinan Ağa bin Abdurrahman (Mimar Sinan) Vakfı, Nurbanu Vâlide Sultan Vakfı, Hatice Turhan Sultan Vakfı, Abdullah oğlu Hacı Abdülaziz Ağa Vakfı olduğunu, bu vakıfların eğitime yönelik şartlarından böyle bir üniversitenin kurulduğunu belirtmiştir. Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Adnan Yüksel “Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi”ni konu alan tebliğinde, öncelikle Bezmiâlem Valide Sultan ve onun yaptırdığı hastane hakkında bilgi verdikten sonra, üniversitelerinin misyonu ve vizyonu üzerine bir değerlendirme yapmıştır. Üniversitelerinin kuruluşunu Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün asıl işlevine, eğitime ve insana hizmete dönmesinin bir örneği olarak değerlendiren Yüksel, üniversitenin adını yukarıda da bahsedildiği üzere Bezmiâlem Vâlide Sultan Vakfı’ndan aldığını, kurucu vakıflarının Bezmiâlem Vâlide Sultan Vakfı, Abdülhamid-i Sâni (II) Vakfı, Silahtar Abdullah Ağa Vakfı olduğunu ve Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından kurulduklarını belirtmiştir.

Sempozyumun “Günümüzde Vakıfların Eğitime Katkıları ve Vakıf Eğitim Kurumlarının Değerlendirilmesi” başlıklı bölümünde, vakıf kurumunun günümüzdeki eğitim ve kültür alanındaki hizmetleri tartışılmıştır. Yunus Emre Vakfı Başkanı Prof. Dr. Ali Fuat Bilkan “Yurtdışındaki Kültür ve Eğitim Vakıfları İle Bunların İhyası Çalışmaları” başlıklı tebliğiyle, devletin Yunus Emre Vakfı aracılığı ile dünyanın farklı bölgelerindeki eğitim ve kültür faaliyetleri ve bir zamanlar Osmanlı toprağı olan bölgelerdeki ecdat yadigarı eserlerin imar ve ihyası hakkında bilgi vermiştir. Yrd. Doç.

Dr. Veysi Erken “Vakıfların Eğitim Sistemine Katkısı” başlıklı tebliğinde Karahanlılar’dan itibaren vakıfların eğitim alanındaki hizmetlerine değinirken; Dr. Nevzat Kaya “Geçmişten Günümüze Vakıf Kütüphaneleri ve Eğitimdeki Yeri” konu başlıklı tebliğinde, Osmanlı toplumunda kütüphaneler ve onların kurucuları, vakıfları ve kitaplar hakkında bilgi vermiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Daire Başkanı Cuma Atabay “Vakıflar Genel Müdürlüğü Eğitim Hizmetleri” başlıklı tebliğinde, Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün günümüzde eğitim ve kültür alanında yaptığı hizmetleri anlatmıştır. Doç. Dr. Hüseyin Çınar, Osmanlı’nın son yıllarında yayınlanmaya başlayan mecmualardan (1325-1340 [1909-1924]) başlayarak, Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün 1930’lu yıllardan itibaren izlediği yayın politikası, süreli yayınlar, kitaplar ve dijital materyalleri konu alan “Dünden Bugüne Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları” başlıklı tebliği sunarken; Yrd. Doç. Dr. Nurdan Şafak da “Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi’ni Oluşturan Vakıflar ve Vakıfları” başlıklı tebliğde, üniversitenin vakıf kurucuları ve vakfiyeleri hakkında bilgi vermiştir.

Vakıflar ve eğitim konusunun, alanının uzmanları tarafından ele alınıp, tartışıldığı ve gündeme taşındığı “Bin Yıllık Vakıf Medeniyeti ve Vakıfların Eğitimdeki Yeri” konulu sempozyum, geçmişten günümüze eğitim konusuna bakışı bir kez daha ortaya koymuştur. İslam medeniyetinin bir parçası olan vakıf müessesesinin temel amacı da öncelikle insan olduğuna göre, en hayırlı hizmetin insanlara faydası en fazla olan hizmettir anlayışı ve yaklaşımının tarihî derinliklerden günümüze taşınmasıyla, eğitim ve kültür alanında iyi ve güzel olan yeniden topluma kazandırılacaktır. Sempozyumda sunulan tebliğler, yayınlandığı takdirde, vakıf ve eğitim konusu daha geniş kitlelere ulaşacak; son yıllarda hızla artan vakıf üniversite kurma uygulamalarına yeni bakış açılarıyla ışık olacaktır.

